Zilele Educației Speciale Botoșani

Elevii cu CES negativ și Inteligența Artificială

de prof. de sprijin Eduard Lemny, Scoala Ștefan cel Mare Botoșani

În ultimele decenii, sistemele educaționale au început să acorde o atenție tot mai mare elevilor cu CES (cerințe educaționale speciale). De obicei, atunci când se vorbește despre CES, accentul cade pe dificultăți cognitive, tulburări de învățare, dizabilități sau probleme de integrare socială. Totuși, există și ceea ce putem numi informal „CES negativ", adică situația elevilor care prezintă un deficit accentuat de motivație, de concentrare, de autonomie intelectuală și de capacitate de integrare în procesul educațional clasic. Nu este vorba întotdeauna despre o dizabilitate medicală clară, ci despre o combinație de factori cognitivi, emoționali, sociali și culturali care produc o slăbire a raportului elevului cu învățarea. Apariția inteligenței artificiale schimbă profund acest context și ridică întrebări importante: poate AI-ul să ajute acești elevi sau, dimpotrivă, le poate accentua dependența și pasivitatea? În primul rând, trebuie înțeles că elevii cu dificultăți majore de adaptare școlară provin adesea din medii afectate de sărăcie culturală, lipsă de modele intelectuale, instabilitate familială sau expunere excesivă la divertisment digital superficial. Mulți dintre acești elevi nu mai dezvoltă răbdarea necesară lecturii, reflecției sau exercițiului intelectual susținut. În trecut, profesorul era aproape singura sursă de informație și disciplină intelectuală. Astăzi însă, elevul intră într-un univers dominat de telefoane mobile, videoclipuri scurte și stimuli permanenți care fragmentează atenția. În acest context, inteligența artificială apare ca un instrument ambivalent. Pe de o parte, AI-ul poate avea un efect pozitiv semnificativ.

Un elev slab pregătit, timid sau rușinat de propriile limite poate comunica mai ușor cu un sistem de inteligență artificială decât cu un profesor sau cu colegii. AI-ul nu judecă, nu ironizează și nu își pierde răbdarea. El poate explica de mai multe ori aceeași problemă, poate adapta limbajul la nivelul elevului și poate oferi exemple concrete. Pentru elevii cu dificultăți de concentrare sau cu un vocabular redus, acest lucru poate reprezenta un avantaj important. Inteligența artificială poate

transforma explicațiile abstracte în exemple simple, poate genera exerciții personalizate și poate oferi feedback imediat. În plus, AI-ul poate funcționa ca o formă de „proteza cognitivă”. Așa cum ochelarii corectează vederea, inteligența artificială poate compensa anumite deficite intelectuale sau educaționale. Un elev care nu înțelege un text poate cere simplificarea acestuia. Un elev care nu știe să redacteze un eseu poate primi un model orientativ. Un elev care nu poate organiza informația poate utiliza AI-ul pentru scheme, rezumate sau explicații pas cu pas. Astfel, tehnologia poate reduce sentimentul de eșec și poate oferi o minimă autonomie intelectuală unor elevi care altfel ar abandona complet învățarea. Totuși, există și riscuri serioase. Inteligența artificială poate produce o dependență intelectuală accentuată. Dacă elevul folosește permanent AI-ul pentru a rezolva teme, pentru a formula idei sau pentru a răspunde în locul său, atunci dezvoltarea reală a gândirii poate fi blocată. În loc să își antreneze memoria, logica și capacitatea de argumentare, elevul poate deveni un simplu operator de comenzi. Acest risc este mai mare tocmai în cazul elevilor cu CES negativ, deoarece ei tind deja spre pasivitate și evitare a efortului intelectual. În loc să îi mobilizeze, tehnologia îi poate fixa într-o stare de dependență cognitivă. Mai mult decât atât, inteligența artificială nu poate înlocui dimensiunea afectivă și umană a educației. Mulți elevi cu dificultăți școlare au nevoie nu doar de explicații, ci și de încurajare, disciplină, modele de comportament și relații autentice cu adulții. Un algoritm poate explica o lecție, dar nu poate substitui complet autoritatea pedagogică, empatia sau experiența umană a profesorului. Educația nu este doar transmitere de informații, ci și formare a caracterului, a voinței și a capacității de a trăi într-o comunitate. Un alt aspect important este faptul că inteligența artificială poate accentua diferențele sociale dintre elevi. Cei care provin din medii educate și au deja competențe de bază vor utiliza AI-ul pentru aprofundare și dezvoltare creativă. În schimb, elevii foarte slabi riscă să folosească tehnologia într-un mod superficial, ca instrument de copiere și evitare a efortului. Astfel, AI-ul poate deveni atât o unealtă de emancipare intelectuală, cât și un mecanism de amplificare a inegalităților educaționale. În concluzie, relația dintre elevii cu CES negativ și inteligența artificială este complexă și contradictorie. AI-ul oferă posibilități reale de sprijin educațional, personalizare și recuperare cognitivă, mai ales pentru elevii marginalizați sau slab integrați în sistemul clasic de învățământ. Totuși, fără supraveghere pedagogică și fără dezvoltarea unei discipline intelectuale autentice, aceeași tehnologie poate accentua pasivitatea, dependența și superficialitatea. Viitorul educației va depinde nu doar de performanța algoritmilor, ci și de capacitatea profesorilor și a societății de a integra inteligent aceste instrumente în formarea umană.